

УДК 378.091.212:78.071.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-35>**Юлія ХАРЧЕНКО,***orcid.org/0000-0001-9020-3001**концертмейстер кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії
Мелітопольського державного педагогічного університету**імені Богдана Хмельницького**(Мелітополь, Запорізька область, Україна) kharchenko_yuliia@mdpu.org.ua*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МЕТОДОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ»

У статті розглянуто методологічну культуру концертмейстера закладу вищої освіти. Підкреслено, що фундаментом методологічної культури концертмейстера закладу вищої освіти є філософські, психологічні, культурологічні, музично-педагогічні знання, методичні вміння та навички. У цьому контексті зроблено спробу теоретичного осмислення, уточнення сутності поняття «методологічна культура» як педагогічного феномена, здійснено системний аналіз різних трактувань цього поняття. Розглянуто проблему становлення методологічної культури концертмейстера закладу вищої освіти. З'ясовано, що проявом методичної культури концертмейстера є творче застосування фахівцем певних концепцій, форм і методів пізнання, прагнення до самоосвіти й саморозвитку. Виявлено, що складниками методологічної культури є орієнтація в наявних у педагогіці музичної освіти методологічних підходах, концепціях і теоріях; здатність виокремлювати й обґрунтовувати актуальність дослідницьких проблем; уміння виконувати дослідження відповідно до методологічних орієнтирів; уміння уявити результати дослідження. На основі аналізу психолого-педагогічних джерел доведено, що методологічна культура є важливим елементом професійної культури концертмейстера закладу вищої освіти, а її основними ознаками є здатність до глибокого вникнення в сутність мистецьких явищ; уміння визначати ключові суперечності розвитку сучасної мистецької освіти; осмислення та проектування індивідуальної стратегії методологічного пошуку; готовність до творчого застосування сучасних концепцій, підходів і методів пізнання. Визначено, що показниками методологічної культури концертмейстера є методологічні знання загальнонаукового, конкретно-наукового й технологічного рівнів; дослідницькі вміння та навички, обумовлені теоретичним і практичним досвідом; ціннісне ставлення до методологічної культури як невід'ємного об'єкта професійного саморозвитку. Зроблено висновок, що методологічна культура є провідною професійною цінністю, одним із чинників успішної професійної діяльності концертмейстера закладу вищої освіти.

Ключові слова: *методологія, методологічна культура концертмейстера, структурні компоненти методологічної культури концертмейстера, показники методологічної культури концертмейстера закладу вищої освіти.*

Yuliia KHARCHENKO,*orcid.org/0000-0001-9020-3001**Concertmaster at the Theory and Methodology of Music Education and Choreography Department**Bogdan Khmelnitsky Melitopol State Pedagogical University**(Melitopol, Zaporizhzhia region, Ukraine) kharchenko_yuliia@mdpu.org.ua*

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE ESSENCE OF THE CONCEPT “METHODOLOGICAL CULTURE OF THE CONCERT MASTER HIGHER EDUCATION INSTITUTION”

The article considers the methodological culture of the accompanist of the institution of higher education. It is emphasized that the foundation of the methodological culture of the accompanist of the institution of higher education is philosophical, psychological, cultural, musical, and pedagogical knowledge, methodological skills, and abilities. In this context, an attempt was made to theoretically comprehend, clarify the essence of the concept of “methodological culture” as a pedagogical phenomenon, a systematic analysis of different interpretations of this concept. The problem of the formation of methodological culture of the accompanist of the institution of higher education is considered. It was found that the manifestation of the methodical culture of the accompanist is: the creative application of certain concepts, forms, and methods of cognition by the specialist, the desire for self-education, and self-development. It is revealed that the components of methodological culture are: orientation in the existing methodological approaches, concepts, and theories in the pedagogy of music education; ability to identify and substantiate the relevance of research problems; ability to perform research following methodological guidelines; ability to present research results. Based on the analysis of psychological and pedagogical sources, it can be argued that the methodological culture is an important element of

the professional culture of the accompanist of the institution of higher education, and its main features: the ability to deeply understand the essence of artistic phenomena; ability to identify key contradictions in the development of modern art education; comprehension and design of own strategy of methodological search; readiness for creative application of modern concepts, approaches and methods of cognition. It is proved that the indicators of the methodological culture of the accompanist are: methodological knowledge of general scientific, specific scientific, and technological levels; research skills due to theoretical and practical experience; valuable attitude to methodological culture as an integral object of professional self-development. It is concluded that the methodological culture is the leading professional value, one of the factors of the successful professional activity of the accompanist of a higher education institution.

Key words: methodology, methodological culture of the accompanist, structural components of the methodological culture of the accompanist, indicators of the methodological culture of the accompanist of the higher education institution.

Постановка проблеми. Одним із визначальних чинників прогресу суспільства, покращення добробуту громадян, їхнього духовного та інтелектуального зростання вважають рівень розвитку освіти й науки. Цим визначається державна підтримка розвитку освіти й науки як джерел економічного зростання країни та невід'ємного складника її національної культури. Створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у галузі освіти, наукової й науково-технічної діяльності сприяє забезпеченню використання досягнень вітчизняної та світової науки відповідно до економічних, соціальних, культурних та інших потреб суспільства. Саме тому в сучасних освітніх реаліях професійна компетентність концертмейстера закладу вищої освіти, переорієнтація його свідомості на осмислення принципово нових вимог до професійної діяльності набуває особливого значення. Здатність концертмейстера щодо відповідності цим вимогам пов'язана саме з його особистісними якостями та має виключно суб'єктивний характер (Сисоєва, 2008: 69). Одним зі складників професійно-педагогічної культури концертмейстера, що дає змогу адаптуватися до реалій сьогодення, яке вимагає відповідати потребам і запитам суспільства, бути конкурентоспроможним на ринку освітніх послуг, є методологічна культура фахівця. Проблема становлення методологічної культури викладача, здатного самостійно конструювати простір своєї професійної діяльності, розглянута в багатьох роботах сучасних науковців, при цьому поняття «методологічна культура концертмейстера» нині досліджена недостатньо.

Аналіз досліджень. Питання методологічної культури з погляду культурології викладені в роботах І. Безуглова, В. Біблера, Н. Боритко, В. Загвязинського, П. Кабанова, А. Новикова, Ю. Сенько, М. Скаткіна, В. Сластьоніна. Питанням особистісно-діяльнісного підходу присвячені роботи Б. Ананьєва, О. Анісімова, Л. Виготського, І. Зимньої, М. Кагана, А. Леонтєва, С. Рубінштейна та ін. Становленню методологічної культури педагога-музиканта присвячені наукові праці

Е. Абдулліна. Найбільш системно сутність і зміст методології педагогіки досліджено академіком В. Краєвським, котрий визначає це поняття так: «Методологія педагогіки є системою знань про структуру педагогічної теорії, про принципи, підходи і способи отримання знань, а також система діяльності з отримання певних знань та обґрунтування програм, методів та оцінок якості науково-педагогічних досліджень» (Краєвський, 2006: 18). Отже, В. Краєвський виокремив два підходи методології педагогіки: «знанневий» і «діяльнісний». На цій підставі дослідник розрізняє методологічну культуру вчителя-практика й педагога-дослідника. Водночас В. Краєвський наголошує, що й учителі-практики, і педагоги-дослідники мають володіти загальними вміннями, а саме: знаходити педагогічну проблему й вирішувати її в певному педагогічному завданні, висувати гіпотезу та здійснювати уявний експеримент, визначати шляхи й етапи вирішення педагогічних проблем, узагальнювати отримані результати (Краєвський, 2006: 127). У дослідженні «Методологія освіти» О. Новиков, ґрунтуючись на визначенні методології як вчення про структуру й організацію теоретичної та практичної діяльності, розглядає окремо методологію науково-педагогічного дослідження й методологію практичної педагогічної (освітньої) діяльності. У структурі того чи іншого виду діяльності він виокремлює три етапи: етап проєктування, технологічний етап і рефлексивний етап (Новиков, 2006: 212–274). Отже, О. Новиковим реалізований діяльнісний підхід до визначення сутності і структури методології освіти та обґрунтований висновок, що підставами сучасної методології є філософсько-психологічна теорія діяльності, системний аналіз і наукознавство, що включає в себе гносеологію (теорію пізнання) і семіотику (науку про знання).

Діяльнісний підхід до визначення сутності й структури методологічної культури концертмейстера зумовлює необхідність звернутися до характеристики його професійної діяльності. Робота концертмейстера закладу вищої освіти характеризується поліфункціональністю діяльності: він

має досконало володіти музично-теоретичними знаннями, виконавською технікою; бути обізнаним у різних жанрах мистецтва: інструментальному, камерно-вокальному, хоровому, хореографічному; бути здатним до музично-творчої та науково-методичної діяльності. Фахова діяльність концертмейстера передбачає наявність таких професійних компетентностей:

– у галузі практичної діяльності: здатність застосовувати сучасні освітні методики й технології, зокрема мистецькі; здатність до розв'язання складних завдань і проблем, що передбачають здійснення інновацій у галузі мистецької освіти; здатність організувати співпрацю з викладачем і здобувачем вищої освіти; здатність інтегрувати знання із сучасної педагогіки та педагогіки мистецької освіти; здатність планувати власну професійну діяльність відповідно до сучасних вимог;

– у галузі науково-методичної діяльності: здатність використовувати систематизовані теоретичні та практичні знання для визначення й рішення дослідницьких завдань у галузі музичної освіти; здатність упроваджувати сучасні інноваційні технології та методики музичної педагогіки з урахуванням особливостей освітнього процесу, спрямованих на розвиток особистості здобувача вищої освіти.

Отже, сучасний концертмейстер є водночас суб'єктом практичної педагогічної (освітньої) і науково-методичної діяльності. Ця обставина зумовлює розгляд сутності, специфіки та змісту його методологічної культури більш детально.

Мета статті полягає в обґрунтуванні сутності й змісту методологічної культури концертмейстера закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «методологія» в науковому середовищі вважається найбільш невизначеним. Під «методологією» розуміють раціонально-рефлексивну розумову діяльність, спрямовану на виявлення, вивчення, організацію, систематизацію та розвиток способів перетворення людиною дійсності – методів (раціональних дій, які необхідно вжити, щоб вирішити певне завдання або досягти певної мети). Щодо різних видів людської діяльності «методологію» розглядають у двох основних напрямках – теоретичному та практичному: з погляду теоретичного напрямку (орієнтованого на вирішення теоретичних завдань) методологію розуміють як вчення про методи пізнання і способи перетворення дійсності; з погляду практичного напрямку (орієнтованого на вирішення практичних завдань) методологію розуміють як сукупність систематизованих певним чином прийомів і способів організації

діяльності, які застосовують у будь-якій галузі наукового або практичного знання. До аналізу самого поняття «методологічна культура», його змісту, активного використання в науковій літературі звернулися порівняно недавно – наприкінці ХХ ст. Незважаючи на загальноживане поняття «методологічна культура», його зміст, сутність і місце в системі інших понять, як у філософії, так і в педагогіці залишається доволі відкритим. Першими його стали вживати науковці В. Загвязинський, Л. Микешина, А. Хачатурян та ін., котрі стверджують, що сучасний фахівець не може бути тільки виконавцем, він має бути творчою особистістю, уміти приймати рішення в нестандартних ситуаціях і нести за них відповідальність. Так, В. Загвязинський стверджує, що «практична діяльність є великим мистецтвом, у якому дуже багато залежить від Майстра, але в основі цього мистецтва мають бути наукові принципи, підходи, системи. Якщо вони виявлені, якщо вони використовуються, практика істотно вирає, зменшується ймовірність втрат і помилок. Протиставляти наукову теорію і практику (мистецтво) – все одно, що протиставляти теорію музики, музичну композицію, у кінцевому підсумку, музичну грамотність мистецтву виконання» (Загвязинський, 2006: 28–29). О. Бондаревська, О. Гребенюк, І. Ісаєв, М. Рожков, В. Слатьонін та ін. науковці розглядають методологічну культуру особистості у взаємозв'язку з її професійною культурою. О. Гребенюк відзначає, що «загалом індивідуальність дослідника має відрізнятися цілісністю, досить високим розвитком найважливіших якостей, що відображають особливості науково-дослідницької діяльності й визначають сутність методологічної культури фахівця» (Гребенюк, 2000: 98). У дисертаційному дослідженні В. Бойко методологічна культура представлена як рефлексія дослідницької діяльності педагога. В. Слатьонін, І. Ісаєв, Є. Шиянов та ін. методологічну культуру вважають компонентом професійно-педагогічної культури і професійної майстерності вчителя. Ці науковці визначили методологічну культуру як найвищий показник професіоналізму педагога: «Становлення методологічної культури ґрунтується на розумінні сутності методології пізнання й перетворення педагогічних процесів. Важливо подолати наявні уявлення про методологію як систему принципів, що належать лише до логіки наукового дослідження, розкрити їх значення для повсякденної практики навчання й виховання, удосконалення управління цілісним педагогічним процесом» (Слатьонін, 2013: 71). Схожої точки зору дотримується В. Краєвський,

який уважає методологічну культуру передумовою формування професіоналізму викладача, сутність якої полягає в засвоєнні й використанні особливих методологічних знань, необхідних для дослідження педагогічних явищ і подальшої розробки педагогічної теорії. Науковець стверджує, що «методологічна культура педагога-професіонала, до якої входять методологічна рефлексія, здатність до наукового обґрунтування, критичного аналізу і творчого застосування певних концепцій, форм і методів пізнання, управління, конструювання, не може бути передана лише сукупністю готових знань і приписів... Посилення методологічних основ професійної підготовки педагога, пов'язане з переходом від жорсткої нормативності до евристичності, прямо залежить від установки викладача на проблемність навчання, його науковий пошук» (Краєвський, 2006: 112). Акцентуючи увагу на професійну майстерність, С. Кульневич розглядає методологічну культуру «як особливий вид функціонування педагогічної свідомості, яка керує мисленням викладача й має на увазі наявність методологічних умінь цілепокладання, визначення провідних принципів, відбору та перебудови змісту, моделювання й конструювання умов і засобів, що сприяють формуванню та розвитку особистості учня» (Кульневич, 1997: 111). Деякі дослідники висловлювали ідею про існування методологічної культури у вигляді багаторівневого й багатокомпонентного утворення, яке пов'язано зі складним процесом формування особистості. Так, О. Ходусов уважає, що методологічна культура включає педагогічну філософію (переконання), розумову діяльність у процесі методологічної рефлексії (розуміння), особистісну свідомість (самосвідомість), детерміновану властивостями інтегральної індивідуальності. Не менш важливою характеристикою методологічної культури вчителя, за ствердженням О. Ходусова, є «усвідомлення значення методології в професійно-особистісному зростанні; ставлення до методології; наявність практичного використання методології в професійній діяльності» (Ходусов, 1997: 118). П. Кабанов розглядав методологічну культуру як структуру, що включає педагогічні, загальнонаукові та філософські знання, особливі вміння й навички, які полягають у здатності визначати, створювати різнобічні форми діяльності (Кабанов, 1999: 62–68). На думку Г. Валеева, методологічна культура вчителя – це «культура мислення, заснована на методологічних знаннях, уміннях, навичках, здатності до рефлексії, наукового обґрунтування, критичного осмислення визначених концепцій,

творчого застосування форм і методів пізнання, управління та конструювання» (Валеев, 2001: 20). Інші науковці поняття «методологічна культура» застосовують стосовно певних властивостей особистості. У цьому випадку освоєні методологічні знання фахівець використовує для творчого перетворення педагогічної дійсності. Цікавою вважається думка про сутність методологічної культури О. Орлова, який закликає до розвитку педагогічного мислення як необхідності суб'єктивного, авторського розуміння педагогічних явищ. Дослідник стверджує, що виникнення нових ідей у певних проблемних ситуаціях, уміння викладача здійснювати методологічний пошук, його здатність до виявлення змісту, мети, ідей педагогічних явищ є шляхом для особистісного саморозвитку (Орлов, 2001: 165). Отже, вищевикладене дає змогу дійти такого висновку: поняття «методологічна культура», наповнюючись певним педагогічним змістом, стає доволі значущим явищем у саморозвитку особистості концертмейстера. Е. Абдулін розглядає методологічну культуру як інтегративну властивість особистості, що відображає якість освоєних ним методологічних знань, потребу в удосконаленні цих знань і використанні їх для творчого перетворення практичної дійсності. Учений стверджує, що у власному професійному саморозвитку педагог-музикант має вчитися досліджувати самого себе, аналізувати (рефлексувати) особисту професійну діяльність, осмислювати ефективність застосовуваних методів навчання, аналізувати зміст музичної освіти й намагатися визначати її вихідні установки, принципи. Виходячи з аналізу сутності методичної культури Е. Абдуліна, визначимо зміст методологічної культури концертмейстера, яка становить:

а) захоплене ставлення до методології педагогіки музичної освіти, розуміння її цінності для практичної діяльності й особистості концертмейстера;

б) придбані професійно орієнтовані методологічні знання;

в) засвоєні способи, методи дослідницької музично-педагогічної діяльності та їх творче застосування у власній фаховій діяльності (Абдулін, 2002: 9).

Багаторівнева сутність методологічної культури, її цілісний, розвивальний характер, компоненти цієї системи мають бути розглянуті більш докладно. Представимо методологічну культуру концертмейстера в сукупності структурних компонентів, що розкривають різноманітність наявних між ними зв'язків:

когнітивний компонент виявляється в здатності здійснювати методологічний аналіз зовніш-

ніх об'єктів і явищ на предмет їх впливу на стан і розвиток проблемних ситуацій у власній професійній діяльності;

технологічний компонент розкриває здатність здійснювати методологічний аналіз музично-педагогічних знань і умінь з метою їх можливого використання для вирішення проблемних ситуацій у власній професійній діяльності;

рефлексивно-аналітичний компонент зумовлений здатністю концертмейстера здійснювати методологічну рефлексію, тобто аналізувати власні дії з метою коригування виконуваної діяльності й раціональної організації подальшої діяльності в схожих умовах.

Науковий дискурс про сутність, зміст і структурні компоненти методологічної культури може бути продовжений, якщо розглянути точку зору О. Тупілко, котра розглядає методологічну культуру як систему філософських, загальнонаукових, частковонаукових і предметно-тематичних методологічних ідей, концепцій і дослідницьких умінь, які становлять основу розвитку науково-педагогічного мислення викладача, умінь приймати і професійно обґрунтовувати нестандартні інноваційні рішення, які є стратегічним орієнтиром його фахової діяльності. Дослідниця акцентує увагу на важливості «методологічної обізнаності, що позначає вміння визначати цілі й ціннісний зміст методичної діяльності на основі методологічного знання; володіння дослідницькими, комунікативними, рефлексивними вміннями та вміннями психічної саморегуляції» (Тупілко 2006: 53–55). Разом із цим важко зауважити, що цих складників недостатньо для тлумачення методологічної культури в умовах сучасних вимог до якості освіти й рівня професіоналізму фахівця. Деякі дослідники, а саме Б. Анан'єв, І. Буличев, виокремлюють аксіологічний підхід стосовно феномена методологічної культури як основи будь-якої культури (Шкуропатова, 2003: 18–19). Із цих позицій стрижнем методологічної культури концертмейстера можна вважати його ціннісні орієнтації в галузі музичної освіти, які, у свою чергу, стають критеріями аналізу наявної практики та власної фахової діяльності.

Безсумнівно, методологічну культуру концертмейстера варто розглядати в системі його духовних цінностей, соціально-психологічних норм, установок, особливостей професійної поведінки. Можна погодитися, що ознаки методологічної культури концертмейстера відображають його активну внутрішню позицію як творчого суб'єкта. Наявність методологічної культури є показником сформованості гуманістичних переконань

фахівця, які визначають спрямованість його професійної діяльності. Різні тлумачення й погляди роблять наголос на значущості певних особливостей методологічної культури концертмейстера залежно від пріоритетних завдань музичної освіти в сьогоденному соціокультурному житті. Отже, ми в змозі виділити загальне, що об'єднує різні погляди на означену проблему. Основним проявом методичної культури більшість дослідників вважає творче застосування фахівцями, у тому числі й концертмейстерами, певних концепцій, форм і методів пізнання, а також прагнення до самоосвіти й саморозвитку. На думку П. Кабанова, методологічна культура існує разом із творчістю (Кабанов, 1999: 63). При цьому змінюються умови професійної діяльності концертмейстера: він опановує новий досвід, його фахова діяльність стає пізнавальною, припиняються дії «за шаблоном». Методологічна культура дає змогу розробляти концертмейстерові оригінальні, нестандартні рішення під час виконання різноманітних творчих завдань. Отже, узагальнюючи визначення провідних науковців, можемо висловити власну думку з питання методологічної культури концертмейстера: методологічна культура концертмейстера закладу вищої освіти – це інтегральна якість особистості, яка відзначається здатністю до глибокого вникнення в сутність мистецьких явищ, умінням визначати ключові суперечності розвитку сучасної мистецької освіти, спроможністю до осмислення й проектування власної стратегії методологічного пошуку, готовністю творчо застосовувати сучасні концепції, підходи та методи пізнання. Це вищий рівень професіоналізму, сучасна ознака професійної компетентності фахівця, основними показниками якої є методологічні знання про принципи та способи організації музично-педагогічної діяльності, дослідницькі вміння й навички, спрямовані на збагачення інноваційного емпіричного досвіду, стійко-позитивне ціннісне ставлення до методологічної культури як нового об'єкта професійного саморозвитку.

Висновки. Підсумовуючи викладене, відзначимо, що дослідження сучасних науковців дали змогу значно розширити розуміння сутності та змісту методологічної культури, її значення в зростанні професіоналізму концертмейстера. Оскільки методологічна культура сприяє оволодінню фахівцем провідними професійними цінностями, сучасними технологіями діяльності й новим можливостями в професійно-творчій самореалізації, вона стає одним із найважливіших чинників успішної професійної діяльності концертмейстера закладу вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э. Б. Методологическая культура педагога-музыканта. Академия. Высшее образование. Москва, 2002. 272 с.
2. Валеев Г. Х. Формирование методологической культуры учителя-исследователя : автореф. дисс. ... докт. пед. наук. Уфа, 2001.
3. Гребенюк О. С., Рожков М. И. Общие основы педагогики : учебник для ВУЗов. Москва : Владос, 2000. 160 с.
4. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога : учебное пособие. Москва : Академия, 2006. 176 с.
5. Кабанов П. Г. Вопросы совершенствования методологической культуры педагога. Томск : Изд-во Том. ун-та, 1999. 140 с.
6. Краевский В. В. Методология педагогики: новый этап : учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2006. 400 с.
7. Кульневич С. В. Личностная ориентация методологической культуры учителя. *Педагогика*. 1997. № 5. С. 108–115.
8. Новиков А. М. Методология образования. Москва : Эгвес, 2006. 488 с.
9. Орлов А. А. Развитие профессионального мышления будущего учителя в вузе : монография. Гродно : ГрГУ, 2011. 230 с.
10. Сисоева С. О. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу : монографія. Хмельницький : ХГПА, 2008. 324 с.
11. Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / под ред. В. А. Сластенина. Москва : Академия, 2013. 576 с.
12. Тупилко О. В. Формирование методологической культуры учителя в профессиональной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Красноярск, 2006. 185 с.
13. Ходусов А. Н. Методологическая культура учителя и условия ее формирования в системе современного педагогического образования. Москва ; Курск : КГПУ, 1997. 357 с.
14. Шкуропатова О. М. Развитие методологической культуры учителя в практике работы современной общеобразовательной школы : дисс. ... канд. пед. наук. Ставрополь, 2003. 240 с.

REFERENCES

1. Abdullin E. B. Metodologicheskaya kultura pedagoga-muzykanta [Methodological culture of the musician teacher]. Academy. Higher education. Moscow, 2002. 272 p. [in Russian].
2. Valeev G. Kh. Formirovaniye metodologicheskoy kultury uchitelya-issledovatelya [Formation of the methodological culture of the teacher-researcher] : Doctor's thesis. Ufa, 2001 [in Russian].
3. Grebenyuk O. S. Rozhkov M. I. Obshchiye osnovy pedagogiki [General foundations of the pedagogy] : textbook for higher educational institutions Moscow: Vlados, 2000. 160 p. [in Russian].
4. Zagvyazinskiy V. I. Issledovatel'skaya deyatelnost pedagoga [Research activities of the teacher] : tutorial. Moscow: Academy, 2006. 176 p. [in Russian].
5. Kabanov P. G. Voprosy sovershenstvovaniya metodologicheskoy kultury pedagoga [Questions of improving the methodological culture of the teacher]. Tomsk: Tomsk University Press, 1999. 140 p. [in Russian].
6. Kravevskiy V. V. Metodologiya pedagogiki: novyy etap [Methodology of the pedagogy: a new stage] : Tutorial for the students of higher educational institutions Moscow: Academy, 2006. 400 p. [in Russian].
7. Kulnevich S. V. Lichnostnaya oriyentatsiya metodologicheskoy kultury uchitelya [Personal orientation of the teacher's methodological culture]. Pedagogy, 1997. No.5. pp. 108–115 [in Russian].
8. Novikov A. M. Metodologiya obrazovaniya [Education of the methodology]. Moscow : Egves, 2006. 488 p. [in Russian].
9. Orlov A. A. Razvitiye professionalnogo myshleniya budushchego uchitelya v vuze [Development of professional thinking of the future teacher at the university] : Monograph. Grodno: Grodno State University, 2011. 230 p. [in Belarus].
10. Sysoieva S. O. Osvita i osobystist v umovakh postindustrialnoho svitu [The education and personality in the post-industrial world]: Monograph. Khmelnytsky: KhGPA, 2008. 324 p. [in Ukraine].
11. Slastenin V. A. Pedagogika [Pedagogy] : Tutorial for the students of higher educational institutions. Moscow: Academy, 2013. 576 p. [in Russian].
12. Tupilko O. V. Formirovaniye metodologicheskoy kultury uchitelya v professionalnoy deyatelnosti [Formation of teacher's methodological culture in professional activity] : Extended abstract of candidate's thesis. Krasnoyarsk, 2006. 185 p. [in Russian].
13. Khodusov A. N. Metodologicheskaya kultura uchitelya i usloviya eye formirovaniya v sisteme sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya [Methodological culture of the teacher and the conditions for its formation in the system of modern pedagogical education]. Moscow; Kursk: KGPU, 1997. 357 p. [in Russian].
14. Shkuropatova O. M. Razvitiye metodologicheskoy kultury uchitelya v praktike raboty sovremennoy obshcheobrazovatel'noy shkoly [The development of the teacher's methodological culture in the practice of a modern general education school] : Extended abstract of candidate's thesis. Stavropol, 2003. 240 p. [in Russian].